

ПРОБЛЕМИ ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ

УДК 314.18:316.72:001.8(477)
DOI 10.11603/1681-2786.2019.3.10594

Г. О. СЛАБКИЙ¹, І. С. МИРОНЮК¹, І. І. КОШЕЛЯ¹, С. В. ДУДНИК²

МЕДИКО-ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

¹ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

²ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», м. Київ, Україна

Мета: визначити основні медико-демографічні проблеми України, які підлягають рішенню в межах діяльності системи громадського здоров'я країни.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження слугували дані державної і галузевої статистичної звітності та оперативні дані Центру громадського здоров'я МОЗ України з питань медико-демографічної ситуації в країні. Використано статистичний метод та метод структурно-логічного аналізу.

Результати. Демографічна ситуація в Україні характеризується зниженням рівня народжуваності за період 2014–2019 рр. на 19,4 % з перевищенням показника смертності населення на 6,16 на 100 тис. населення. При цьому частка випадків смерті чоловіків працездатного віку в загальній кількості смертей складає 20,3 %. Частка сільського населення має тенденцію до скорочення і становить 30,99 % в його загальній кількості. Відзначають високі рівні зареєстрованих випадків поширеності хвороб як серед всього, так і серед дитячого населення. Спостерігають тенденцію до зниження вказаних показників, що є чинником зменшення звертань населення до закладів охорони здоров'я. Встановлено різке погіршення епідемічної ситуації в країні та високі рівні саморуйнівної поведінки населення. При цьому більшість населення безвідповідально ставиться до власного здоров'я.

Висновки. В Україні реєструють складну медико-демографічну ситуацію, яка потребує від системи громадського здоров'я комплексних, цілеспрямованих та ефективних дій, спрямованих на зниження рівня смертності дітей та осіб працездатного віку, профілактику, раннє виявлення та ефективне лікування неінфекційних хвороб, подолання епідемій вакцинокерованих інфекцій, забезпечення доступу населення до здоров'язберігальних технологій та формування у населення відповідального ставлення до власного здоров'я.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: населення; демографічні показники; захворюваність; поширеність хвороб; характеристика; громадське здоров'я.

В Україні в останні роки активно створюють систему громадського здоров'я [5]. Основною метою її діяльності є збереження та зміцнення здоров'я населення країни [6,7]. Роботу системи громадського здоров'я спрямовано на виконання його основних оперативних функцій, які затверджені ВООЗ [1,2] і є прийнятими для виконання країнами Європи. Для досягнення поставленої мети в Україні створюють мережу регіональних центрів із визначенням їх завдань [3, 10]. З 2019–2020 навчального року розпочалася підготовка магістрів з громадського здоров'я та передбачається проведення післядипломної підготовки спеціалістів для системи [8, 9, 11].

Враховуючи, що головним завданням системи є збереження та зміцнення здоров'я, вивчено та проаналізовано медико-демографічну ситуацію в країні в плані першочергових завдань, які повинна вирішувати система громадського здоров'я держави.

Мета роботи: визначити основні медико-демографічні проблеми України, які підлягають рішенню в межах діяльності системи громадського здоров'я країни.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження слугували дані державної та галузевої статистичної звітності щодо демографічних показників за період 2014–2018 рр. та щодо показників захворюваності та поширеності хвороб за період 2013–2017 рр. (із-за відсутності даних за 2018 р.), оперативні дані Державної установи «Центр громадського здоров'я МОЗ України». Усі показники вивчали та аналізували без урахування даних тимчасово окупованої території Донецької, Луганської областей, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. При виконанні дослідження використано медико-статистичний метод та метод структурно-логічного аналізу. Методологічною основою дослідження є системний підхід та системний аналіз.

Результати дослідження та їх обговорення. Виконавчий директор Європейської асоціації громадського здоров'я (EUPHA) Dineke Zeegers Paget зазначає, що першою глобальною проблемою громадського здоров'я в Європі є демографічні зміни. Виходячи з цього, ми проаналізували динаміку існуючих демографічних змін в Україні за п'ятирічний період (табл. 1).

© Г. О. Слабкий, І. С. Миронюк, І. І. Кошеля, С. В. Дудник, 2019

Таблиця 1. Динаміка демографічних змін в Україні, 2014–2018 рр.

Показник	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2014–2018 (%)
Народжуваність (%)	10,8	10,7	10,3	9,4	8,7	-19,4
Смертність, всього (%)	14,76	14,93	14,77	14,54	14,86	0,6
Малюкова смертність	7,8	7,9	7,4	7,6	7,0	-10,2
Частка випадків смерті чоловіків працездатного віку в загальній кількості смертей (16–59 років, %)	15,7	14,9	14,7	14,7	20,3	28,98
Природний приріст (збиток) населення (%)	-3,9	-4,2	-4,4	-5,1	-6,1	-56,4
Частка населення старших вікових груп (%)						
60 років і старше	21,6	21,8	22,1	22,5	22,9	6,0
65 років і старше	15,3	15,6	15,9	16,2	16,5	7,8
Середня очікувана тривалість життя при народженні (роки)	71,37	71,38	71,68	71,98	71,76	0,5
Середня очікувана тривалість життя чоловіків при народженні (роки)	66,25	66,37	66,73	67,02	66,69	0,6
Середня очікувана тривалість життя жінок при народженні (роки)	76,37	76,25	76,46	76,78	76,72	0,4
Частка сільського населення (%)	31,3	31,2	31,1	31,05	30,99	-1,0

Склад населення України багато років характеризується значною гендерною диспропорцією. Встановлено, що перевага жінок над чоловіками у складі населення України починається з 37 років життя і поступово з віком збільшується. Статистична чисельність чоловіків на початок 2018 р. становить 19,6 млн осіб, а жінок – 22,8 млн осіб. Проведений розрахунок показує, що на 1000 чоловіків припадає 1159 жінок. У країні на сьогодні сформувалася вікова структура населення, для якої характерна висока частка осіб старшого віку і низька – молодших вікових груп.

Так, у 2018 р. частка осіб віком 0–15 років в Україні становила 16,2 % від усього населення, а частка осіб віком 60 років і старше – 22,5 %, а решта у віковому інтервалі 16–59 років. Така вікова структура визначає демографічне навантаження на населення працездатного віку контингентами населення у непрацездатному віці. Проведені розрахунки показують, що станом на 2018 р. на 1000 осіб віком 16–59 років припадало 265 осіб віком 0–15 років та 367 осіб віком 60 років і старше. Встановлено, що середній вік населення країни у 2018 р. становив 41 рік (чоловіків – 38,4, жінок – 43,5). Важливим демографічним показником країни є постаріння населення.

Демографічне старіння є одним із проявів природної зміни вікової структури населення у процесі демографічного переходу. Збільшення частки економічно та соціально неактивних людей старших вікових груп за умови одночасного зменшення частки населення працездатного віку негативно впливає на різні сторони життєдіяльності українського суспільства.

Виконавчий директор Європейської асоціації громадського здоров'я (EUPHA) Dineke Zeegers Paget зазначає [4], що населення Європи швидко старіє, і ми очікуємо, що частка людей віком 65 років і старше збільшиться до 25 % в 2050 р. Вона вказує, що люди будуть жити довше, але не обов'язково з добрим здоров'ям і без хвороб, що призведе до збільшення навантаження на системи охорони здоров'я в частині лікування мультиморбідних та хронічних захворювань і тому потрібно враховувати ці зміни в демографічних даних для пом'якшення їх впливу на здоров'я.

Необхідно відзначити, що Україна належить до країн із досить високим рівнем старіння населення. Але при цьому за величиною частки осіб віком 60 років і старше у загальній чисельності населення Україна входить до складу 30 найстаріших держав світу. Країна має порівняно невелику частку довголітніх людей. Це пояснюють її відставанням від розвинених країн за показником очікуваної тривалості життя і низьким рівнем дожиття до порогу довголіття – 80 років.

Важливе значення для системи громадського здоров'я має причина смертності населення. У таблиці 2 наведено дані щодо показників смертності населення в динаміці 2014–2017 рр. за класами хвороб із розрахунку на 100 тис. осіб.

Аналіз, наведених у таблиці 2 даних, вказує на те, що в Україні найвищі рівні смертності зареєстровані внаслідок хвороб системи кровообігу (910,2 на 100 тис. осіб), новоутворень (183,3), зовнішніх причин смертності (70,9). При цьому за період 2014–2017 рр. вказані показники набули певних змін. Найбільше зменшення показника

Таблиця 2. Смертність населення України на 100 тис. осіб за класами хвороб, 2014–2017 рр.

Причини смерті	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2014–2017 (%)
Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	25,5	23,1	21,9	21,1	-17,25
Новоутворення	195,1	185,6	185,0	183,3	-6,04
Хвороби крові й кровотворних органів та окремі порушення із залученням імунного механізму	0,6	0,6	0,5	0,5	-16,67
Ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин	5,2	5,1	5,2	5,3	+1,93
Розлади психіки та поведінки	3,7	3,0	2,6	2,3	-37,84
Хвороби нервової системи	13,7	11,4	11,1	10,9	-20,44
Хвороби системи кровообігу	989,8	944,2	919,3	910,2	-8,0
Хвороби органів дихання	34,4	32,6	32,4	32,1	-6,69
Хвороби органів травлення	58,7	53,3	51,6	50,4	-14,14
Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	1,2	1,0	1,1	1,1	-8,33
Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	1,2	1,1	1,1	1,0	-16,67
Хвороби сечостатевої системи	6,3	6,0	5,7	5,4	-14,29
Ускладнення при вагітності, пологах та в післяпологовий період	0,2	0,1	0,1	0,1	-50,0
Окремі стани, що виникають у перинатальний період	4,6	4,0	3,7	3,5	-23,91
Природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії	3,5	3,4	3,1	3,0	-14,28
Симптоми, ознаки та відхилення від норми, що виявлені при клінічних і лабораторних дослідженнях, не класифіковані в інших рубриках	33,5	33,0	48,9	60,0	+79,10
Зовнішні причини смертності	93,0	80,7	74,4	70,9	-23,76

відбулося за такими класами: ускладнення при вагітності, пологах та в післяпологовий період (50,0 %), розлади психіки та поведінки (37,84 %), зовнішні причини смертності (23,76 %), а за класом симптоми, ознаки та відхилення від норми, що виявлені при клінічних і лабораторних дослідженнях, не класифіковані в інших рубриках, відбулося збільшення показника смертності населення на 79,10 %.

Враховуючи те, що стан здоров'я населення є одним із найважливіших соціальних індикаторів суспільного прогресу та потенціалом економічного зростання і безпеки держави, що займає провідне місце у системі цінностей будь-якої країни та відображає благополуччя нації, її соціально-економічне, екологічне, санітарно-гігієнічне, демографічне становище тощо. Здоров'я населення та якість життя окремих людей визначають складним набором взаємопов'язаних чинників, тому питання щодо зміцнення здоров'я та

благополуччя населення не можуть обмежуватися тільки сектором охорони здоров'я і вимагає мультисекторального підходу, а саме активної участі й залучення інших секторів суспільства на всіх етапах процесу, спрямованого на збереження та зміцнення здоров'я. На це наголошують і Основи європейської політики та стратегія для XXI століття, які вказують на те, що питання збереження та зміцнення здоров'я мають бути пріоритетом у всіх політиках державного та приватного сектору економіки та суспільного життя.

Враховуючи, що головним завданням громадського здоров'я є виявлення найважливіших медико-санітарних проблем та загроз для здоров'я і покращення показників здоров'я шляхом його захисту та профілактики хвороб, згруповано та проаналізовано зареєстровані показники поширеності хвороб та захворюваності населення України за період 2013–2017 рр. Отримані результати наведено в таблиці 3.

Таблиця 3. Динаміка зареєстрованих показників поширеності хвороб та захворюваності населення України за період 2013–2017 рр. (на 100 тис. відповідного населення)

Категорія населення	Роки					
	2013	2014	2015	2016	2017	2013–2017
Захворюваність населення						
Все населення	68376,9	62654,2	62651,3	64242,4	62748,0	-5628,9
Дитяче населення	1394,4	1286,07	1274,76	1316,07	1290,69	-103,71
Населення працездатного віку	59168,3	54118,2	54480,1	55919,2	48212,2	-10956,1
Населення старших вікових груп	49369,0	44739,5	44387,9	44797,8	44000,6	-5368,4
Поширеність хвороб						
Все населення	185650,9	170128,0	171096,7	172692,9	171376,5	-1427,4
Дитяче населення	1920,34	1760,73	1742,3	1777,16	1747,67	-172,67
Населення працездатного віку	147394,7	135706,2	137437,6	139131,6	170634,5	+23239,8
Населення старших вікових груп	281513,4	255081,8	254472,8	252955,1	250423,8	-250419,8

За роки дослідження, роки активного проведення реформи системи надання медичної допомоги населенню, практично всі показники захворюваності населення різних вікових категорій та показники поширеності серед них хвороб мають чітку тенденцію до зниження, поширеності хвороб серед працездатного віку, де вказаний показник зріс на 15,77 %. У цілому маємо позитивну тенденцію зареєстрованих статистичних даних. Але результати проведених особистих наукових досліджень, особистий досвід та аналіз наукових публікацій [12, 13] вказують на зменшення звертань населення до закладів охорони здоров'я за медичною допомогою в результаті зниження для певних категорій населення її територіальної та економічної доступності. Крім того, чинником існуючого обліку вказаних показників є недосконала система статистичного обліку та звітності в системі охорони здоров'я. У 2018 р. задекларовано початок діяльності електронної системи охорони здоров'я з приєднанням до неї всіх центрів первинної медичної допомоги. Це мало забезпечити електронний облік показників здоров'я населення та отримати об'єктивні показники. Оскільки електронна система охорони здоров'я в цьому напрямку не спрацювала, відсутні статистичні дані про стан здоров'я населення за 2018 р.

З метою розробки та проведення ефективних заходів на рівні громадського здоров'я із збереження та зміцнення здоров'я населення необхідні дані про структуру поширеності хвороб серед населення з метою виділення найпріоритетніших напрямків діяльності. Отримані в ході дослідження дані щодо структури зареєстрованої поширеності хвороб серед всього населення України за їх основними класами у 2013 та 2017 р. наведено в таблиці 4.

Динаміка структури зареєстрованої поширеності хвороб серед всього населення України за їх основними класами за 2013 та 2017 р. вказує на необхідність впровадження в країні цільової диспансеризації на хвороби системи кровообігу, новоутворення, хвороби органів дихання, хвороби органів травлення, хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини. У рамках громадського здоров'я це передбачає проведення, відповідно до даних із доведеною ефективністю, скринінгових досліджень на раннє виявлення захворювань та їх своєчасне лікування, відновне лікування, зміна хворими способу життя та максимальне усунення чинників ризикованої поведінки.

Необхідно зазначити, що здоров'я дітей є ключовою ланкою і у формуванні та збереженні людського потенціалу країни, адже в дитинстві закладаються основи здоров'я і здоров'язберігальної поведінки, які надалі передадуть наступним поколінням. Діти – найвразливіша група населення. Доведено, що близько 37 % захворювань припадає саме на дітей. Особливого значення стан здоров'я дитячого населення набуває в період демографічної кризи. Адже в Україні протягом останніх десятиріч спостерігали постійно негативний характер відтворення населення: кожне покоління народжених за чисельністю менше від покоління своїх батьків і не може замінити втрати населення внаслідок смерті.

Виходячи з цього, ми вивчили та проаналізували динаміку показників поширеності хвороб серед дитячого населення України за основними класами хвороб за період 2013 та 2017 р. у розрахунку на 1 тис. дитячого населення. Отримані результати наведено в таблиці 5.

Таблиця 4. Структура зареєстрованої поширеності хвороб серед всього населення України за їх основними класами у 2013 та 2017 р. (%)

Клас хвороб	Роки		
	2013	2017	2013–2017
Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	2,18	1,97	-9,63
Новоутворення	2,32	2,39	+3,02
Хвороби крові й кровотворних органів та окремі порушення із залученням імунного механізму	0,91	0,90	-1,10
Ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин	4,84	5,06	+12,95
Розлади психіки та поведінки	2,45	2,30	-6,12
Хвороби нервової системи	2,58	2,72	+5,43
Хвороби ока та його придаткового апарату	4,97	4,83	-2,82
Хвороби вуха та соскоподібного відростка	1,88	1,82	-3,19
Хвороби системи кровообігу	31,47	30,88	-1,87
Хвороби органів дихання	19,32	20,13	+4,19
Хвороби органів травлення	9,68	9,76	+0,83
Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	2,64	2,64	–
Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	5,37	5,45	+1,49
Хвороби сечостатевої системи	5,43	5,41	-0,37
Природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії	0,38	0,42	+10,53
Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників	2,63	2,48	-5,70

Таблиця 5. Динаміка зареєстрованих показників поширеності хвороб серед дитячого населення України за основними класами хвороб у 2013 та 2017 р. на 1 тис. дитячого населення (%)

Клас хвороб	Роки		
	2013	2017	2013–2017
1	2	3	4
Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	65,48	54,2	-11,28
Новоутворення	9,21	8,94	-0,27
Хвороби крові й кровотворних органів та окремі порушення із залученням імунного механізму	39,56	34,52	-5,04
Ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин	83,42	69,16	-14,26
Розлади психіки та поведінки	31,38	25,67	-5,71
Хвороби нервової системи	59,94	56,34	-3,6
Хвороби ока та його придаткового апарату	104,35	93,05	-11,3
Хвороби вуха та соскоподібного відростка	47,13	41,9	-5,23
Хвороби системи кровообігу	38,78	32,56	-6,22
Хвороби органів дихання	984,71	939,67	-5,04
Хвороби органів травлення	133,63	111,74	-21,89
Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	86,22	77,43	-8,79
Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	84,57	71,46	-13,11

Продовження табл. 5

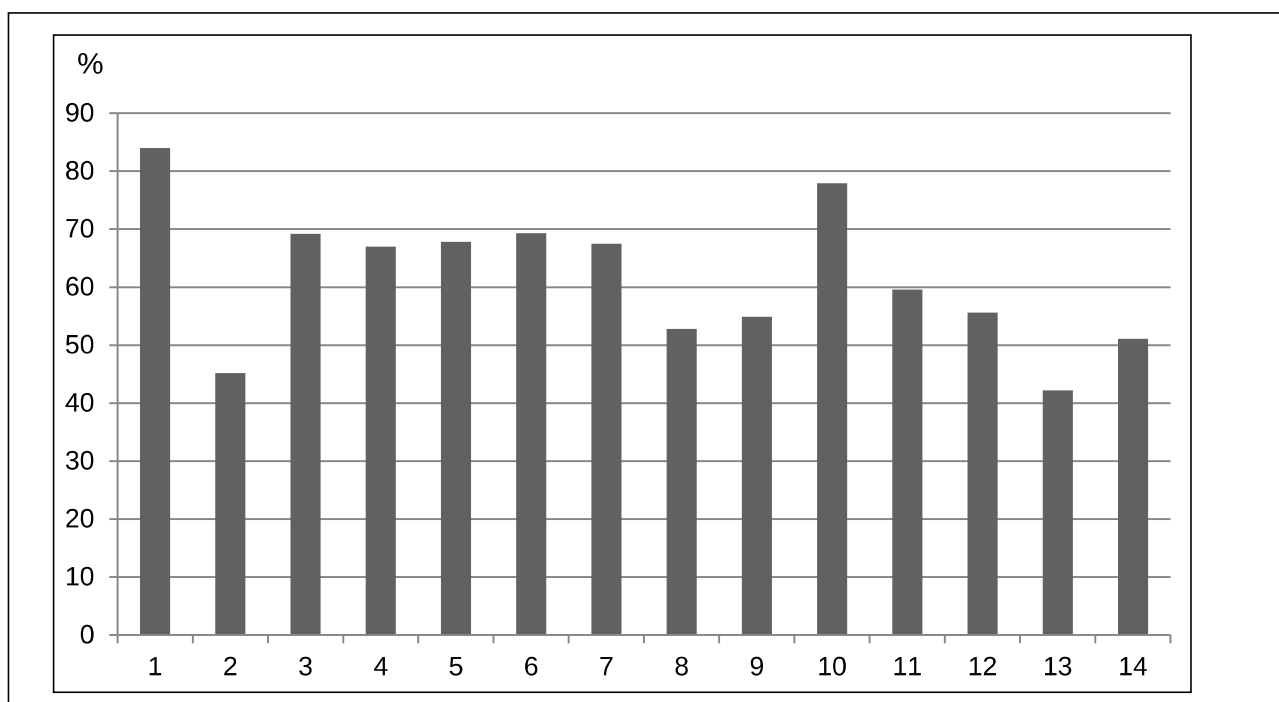
1	2	3	4
Хвороби сечостатевої системи	53,13	45,78	-7,35
Природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії	30,1	29,18	-0,92
Симптоми, ознаки та відхилення від норми, що виявлені при клінічних і лабораторних дослідженнях, не класифіковані в інших рубриках	2,58	2,6	+0,02
Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників	57,05	52,44	-4,61

Зареєстровані показники поширеності хвороб серед дитячого населення України вказують на необхідність посилення профілактичної роботи в сфері громадського здоров'я з пріоритетним визначенням таких класів хвороб, як хвороби органів дихання, травлення, шкіри та підшкірної клітковини, кістково-м'язової системи та сполучної тканини, нервової системи. Пріоритетними в діяльності сфери громадського здоров'я серед дитячого населення мають бути також профілактика травм, отруєнь та деяких інших наслідків дії зовнішніх чинників і розладів психіки та поведінки.

Характеризуючи медичні проблеми в аспекті громадського здоров'я необхідно зупинитися на епідемічній ситуації в країні, яка склалася за останні роки (табл. 6).

За оперативними даними Центру громадського здоров'я МОЗ України з початку 2019 р., станом на 30 серпня, в Україні зареєстровано 1074 спалахи інфекційних хвороб, за аналогічний період 2018 р. було зареєстровано 576 спалахів. Унаслідок 1074 спалахів захворіли 8647 людей, зокрема 6555 дітей. Із 1074 зареєстрованих спалахів визначено: кору – 943, ГКІ – 43, сальмонельозу – 42, ротавірусного ентериту – 26, вірусного гепатиту А – 17 та шигельозу – 3. За тридцять п'ятий тиждень цього року спалахи реєстрували в усіх регіонах України, а найбільше у Львівській області – 146, Харківській – 134, м. Київ – 118, Рівненській – 106, Чернівецькій – 61, Дніпропетровській – 56.

При цьому рівень вакцинації населення є вкрай низьким. Результати вакцинації населення в 2018 р. наведено на рисунку 1.

1 – БЦЖ, до року життя

2 – БЦЖ, 1 рік і старше

3 – Поліо-3, до року життя

4 – Поліо-3, 1 рік і старше

5 – Поліо-4, 18 місяців

6 – Поліо-4, старше 2 років

7 – АКДП-3, до року життя

8 – АКДП-3, 1 рік і старше

9 – АДП-4, 18 місяців життя

10 – АДП-м, 16 років життя

11 – АДП-м, старше 16 років

12 – АДП-м, дорослі

13 – Hib, 1, 1 рік і старше

14 – Hib, до 2 років життя

Рис. 1. Рівень вакцинації населення України у 2018 р. (% до плану вакцинації).

Таблиця 6. Захворюваність населення України на інфекційні хвороби, 2017–2018 рр.

Найменування захворювань	за 12 місяців											
	2017			2018			зниження зростання	у тому числі діти до 17 років				
	абс.	на 100 тис.	абс.	на 100 тис.	абс.	на 100 тис.		2017		2018		
							абс.	на 100 тис.	абс.	на 100 тис.	абс.	на 100 тис.
Інші сальмонельозні інфекції	7391	17,35	7713	18,18	3152	41,40	3193	41,93	1,30 %			
Шигельоз	979	2,30	835	1,97	729	9,57	584	7,67	-19,89 %			
Ентерити, коліти, гастроентерити, харчові токсикоінфекції, спричинені іншими встановленими збудниками	60 715	142,55	50 560	119,20	43 903	576,61	34 547	453,63	-21,31 %			
Гострі кишкові інфекції, спричинені невстановленими збудниками	51 502	120,92	45 392	107,02	33 274	437,01	27 891	366,23	-16,18 %			
Інші протозойні кишкові хвороби	14 050	32,99	12 850	30,30	8947	117,51	8613	113,10	-3,73 %			
Туберкульоз органів дихання	20 479	48,08	19 804	46,69	736	9,67	647	8,50	-12,09 %			
Лептоспіроз	332	0,78	273	0,64	15	0,20	12	0,16	-3 вип.			
Правець	18	0,04	19	0,04	6	0,08	6	0,08	0 вип.			
Дифтерія			10	0,02			3	0,04	3 вип.			
Кашлюк	2480	5,82	2214	5,22	2424	31,84	2147	28,19	-11,43 %			
Менінгококова інфекція	326	0,77	269	0,63	250	3,28	222	2,92	-11,20 %			
Сифіліс	2628	6,17	2305	5,43	37	0,49	30	0,39	-7 вип.			
Гонококова інфекція	4643	10,90	3960	9,34	55	0,72	38	0,50	-31 %			
Хвороба Лайма	3986	9,36	5418	12,77	505	6,63	571	7,50	13,07 %			
Вірусний менінгіт	302	0,71	561	1,32	127	1,67	318	4,18	2,50 раза			
Вірусні гарячки та вірусні геморагічні гарячки	14	0,03	29	0,07					0 вип.			
Kір	4782	11,23	53 219	125,47	3490	45,84	33 673	442,16	9,65 раза			
Краснуха	160	0,38	235	0,55	131	1,72	138	1,81	5,34 %			
Вірусний гепатит	12 553	29,47	11971	28,22	1337	17,56	1044	13,71	-21,91 %			
Епідемічний паротит	336	0,79	392	0,92	256	3,36	299	3,93	16,80 %			
Інфекційний мононуклеоз	6083	14,28	5482	12,92	5125	67,31	4620	60,66	-9,85 %			
Малярія	47	0,11	43	0,10			2	0,03	2 вип.			
Педикульоз і фтиріоз	15813	37,13	14227	33,54	12300	161,54	10577	138,89	-14,01 %			
Короста	7507	17,63	6633	15,64	2874	37,75	2473	32,47	-13,95 %			
Гострі інфекції верхніх дихальних шляхів	6 590 976	15 475,09	6 543 109	15 426,44	4 435 747	58 257,73	4 374 394	57 439,87	-1,38 %			
Грип	22 731	53,37	19 201	45,27	9491	124,65	10 842	142,37	14,23 %			
Носії збудників нетоксигенних штамів дифтерії	33	0,08	19	0,04	12	0,16	10	0,13	-2 вип.			
Всього	6 830 988	16 038,62	6 806 915	16 048,40	4 564 959	59 954,76	4 516 948	59 311,73	-1,05 %			
Всього (без носіїв)	6 830 888	16 038,38	6 806 824	16 048,19	4 564 934	59 954,43	4 516 927	59 311,46	-1,05 %			
Всього (без носіїв, грипу, ОРЗ)	217 181	509,92	244 514	576,48	119 696	1 572,05	131 691	1 729,23	10,02 %			

За наведеними на рисунку даними Центру громадського здоров'я МОЗ України, можна зробити висновок, що вакциноване населення не дає можливості створити суспільний імунітет до інфекцій, що є вакцинокерованими. Адже для того, щоб створити суспільний імунітет до інфекцій та запобігти розвитку їх епідемії, рівень імунізації населення має бути не нижчим 95 %. Це стосується

таких інфекцій, як поліомієліт, туберкульоз, кір, дифтерія та інших.

Важливою медико-соціальною проблемою громадського здоров'я є різке зростання рівня саморуйнівної поведінки населення України. Рівні смертності населення України за період 2013–2017 рр. внаслідок саморуйнівної поведінки наведено на рисунку 2.

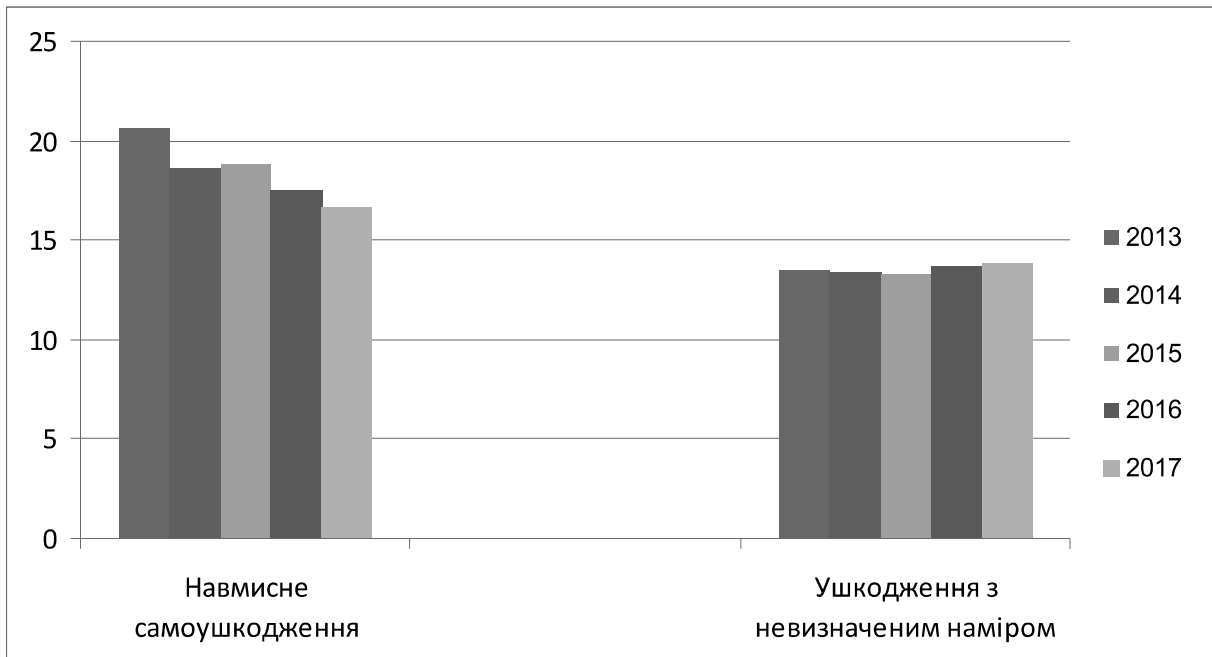

Рис. 2. Рівень смертності населення України в результаті саморуйнівної поведінки, на 100 тис. населення (2013–2017 рр.).

ВООЗ вважає профілактику самогубств пріоритетним напрямком діяльності громадського здоров'я. У 2014 р. ВООЗ опублікувала першу доповідь про самогубства в світі для того, щоб покращити розуміння сферою громадського здоров'я значення самогубств та зробити їх профілактику одним із пріоритетних напрямків громадського здоров'я. При цьому необхідно зазначити, що в плані дій ВООЗ із психічного здоров'я на період 2013–2020 рр. стоїть завдання скорочення самогубств у країнах Європейського регіону на 10 %.

Характеризуючи медико-демографічні проблеми України необхідно зупинитися на безвідповідальному ставленні населення до особистого здоров'я. За радянських часів у населення було виховано «культ хвороби», адже хвора людина мала як на кожному робочому місці, так і на державному рівні в цілому значні переваги. За сучасних соціально-економічних умов необхідна здорова людина. Вона може забезпечити себе і свою сім'ю необхідними умовами життя. І перед громадським здоров'ям стоїть завдання з розвитку «культури здоров'я» у населення країни.

Чинником безвідповідального ставлення населення до особистого здоров'я є своєчасність звернення населення за медичною допомогою при станах, які загрожують життю. У таблиці 7 наведено дані щодо рівнів доставки пацієнтів із станами, які загрожують життю, через 24 год від початку захворювання.

Дані таблиці 7 вказують на відсутність знань у населення про симптоми, які загрожують життю та тактиці дій при них. Населення також не розуміє, що своєчасне звернення до закладу охорони здоров'я прискорює термін лікування і є більш економічним як для держави, так і особисто для пацієнта, що є частиною низької санітарної грамотності населення України в цілому. Ця ситуація склалася внаслідок відсутності у сфері як медичної допомоги, так і громадського здоров'я, ефективних комунікацій з населення.

При цьому необхідно зазначити, що дев'ятою основною оперативною функцією громадського здоров'я визначено комунікації в сфері громадського здоров'я, які спрямовані на підвищення медичної грамотності та покращення стану здоров'я населення.

Таблиця 7. Рівні доставки хворих у заклади охорони здоров'я із станами, які загрожують життю, через 24 год. від початку захворювання, 2014–2018 рр. (%)

Стан	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Гострий панкреатит	37,88	37,63	39,11	39,01	38,25
Гострий холецистит	44,93	45,64	43,87	44,73	44,85
Проривна виразка шлунка та дванадцятипалої кишки	17,45	18,55	18,18	20,47	20,79
Шлунково-кишкова кровотеча	35,15	36,80	36,76	35,56	34,94
Гостра непрохідність кишок	41,19	42,27	43,26	42,19	44,04
Травми внутрішніх органів грудної та черевної порожнини і таза	17,34	17,97	16,94	18,36	19,29
Гострий апендицит	22,60	23,01	23,36	23,89	25,13
Защемлена грижа	25,96	23,78	23,97	25,37	25,64
Позаматкова вагітність	21,10	21,41	22,17	21,97	21,67

Висновки

В Україні реєструють складну медико-демографічну ситуацію, яка потребує від системи громадського здоров'я комплексних, цілеспрямованих та ефективних дій, спрямованих на зниження рівня смертності дітей та осіб працездатного віку, профілактику, раннє виявлення та ефективне лікування неінфекційних хвороб, подолання епідемії вакцинокерованих інфекцій, забезпечення

доступу населення до здоров'язберігальних технологій та формування у населення відповідального ставлення до власного здоров'я.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з обґрунтуванням удосконалення діяльності сфери громадського здоров'я України, спрямованої на покращення медико-демографічної ситуації в країні.

Список літератури

1. *Європейський план дій* по укріпленню потенціала і услуг общественного здравоохранения. – Copenhagen : WHO. Regional Office for Europe, 2012 (документ EUR/RC62/12).
2. *Здоров'я 2020*. Основи європейської політики та стратегія для XXI століття. – Copenhagen : WHO. Regional Office for Europe, 2013. – 224 р.
3. *Миронюк І. С.* До структури національної системи громадського здоров'я / І. С. Миронюк, Г. О. Слабкий, В. В. Шафранський // Вісник проблем біології і медицини. – 2017. – Т. 2, № 3. – С. 135–142.
4. *Нові виклики для громадського здоров'я в 21 столітті* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : //https://www.publhealth.kiev.ua/2019/06/21.html. – Назва з екрану.
5. *Про схвалення Концепції розвитку системи громадського здоров'я* : розпорядження КМУ від 30.11.2016 р. № 1002-р. // Урядовий кур'єр. – 2016. – 27 грудня. – № 245.
6. *Слабкий Г. О.* Система громадського здоров'я: бачення Всесвітньої організації охорони здоров'я. Основні оперативні функції громадського здоров'я та їх зміст / Г. О. Слабкий, В. І. Миронюк, Л. О. Качала // Україна. Здоров'я нації. – 2017. – № 3 (44). – С. 24–31.
7. *Слабкий Г. О.* Завдання та функції системи громадського здоров'я регіонального рівня / Г. О. Слабкий, І. С. Миронюк, В. В. Шафранський та ін. // Вплив науково-технічного прогресу на розвиток медичної науки та практики: реалії сьогодення : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 14–15 липня 2017 р. – К., 2017. – С. 87–90.
8. *Слабкий Г. О.* Запровадження магістратури за освітньо-науковими програмами як першочергова задача у створенні системи підготовки фахівців для громадського здоров'я / Г. О. Слабкий, І. С. Миронюк, В. В. Шафранський // Україна. Здоров'я нації. – 2017. – № 3 (43). – С. 346.
9. *Слабкий Г. О.* До компетенцій магістрів за спеціальністю «Громадське здоров'я» / Г. О. Слабкий, І. С. Миронюк, В. В. Шафранський // Кадрова політика у сфері охорони здоров'я в умовах загроз національній безпеці : матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародної участі, 23 бер. 2017 р. – К., 2017.
10. *Шафранський В. В.* Концептуальні підходи до створення системи громадського здоров'я в Україні / В. В. Шафранський, Г. О. Слабкий // Економіка і право. – 2017. – № 2. – С. 60–66.
11. *Шафранський В. В.* Характеристика кваліфікаційних вимог до фахівців системи громадського здоров'я / В. В. Шафранський, Г. О. Слабкий, І. С. Миронюк // Вісник проблем біології та медицини. – 2017. – Вип. 2 (136). – С. 351–354.

12. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2017 рік / МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». – К., 2018. – 458 с.
13. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2016 рік / МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». – К., 2017. – 516 с.

References

- (2012). *Yevropeiskiy plan deystviy po ukrepleniyu potentsiala i uslug obshchestvennogo zdravookhraneniya [European action plan for strengthening public health capacities and services]*. Copenhagen: WHO. Regional Office for Europe, (document EUR/RC62/12) [in Russian].
- Slabkyi, H.O., Mironiuk, I.S., & Shafranskiy, V.V. (2017). Zavrannia ta funktsii systemy hromadskoho zdorovia regionalnoho rivnia [Tasks and functions of the regional public health system]. *Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii "Vplyv naukovotekhnichnoho prohresu na rozvytok medychnoi nauky ta praktyky: realii sohodennia" – Proceedings of the International Scientific and Practical Conference "The Impact of Scientific and Technological Progress on the Development of Medical Science and Practice: The Realities of Today"*. Kyiv (pp. 87-90) [in Ukrainian].
- Slabkyi, H.O., Mironiuk, I.S., & Shafranskiy, V.V. (2017). Zaprovdzhennia mahistratury za osvitho-naukovymy proqramamy yak pershocherhova zadacha u stvorenii systemy pidhotovky fakhivtsiv dlia hromadskoho zdorovia [Introducing a Master's Degree in Educational and Scientific Programs as a Priority Task in Establishing Public Health Professional Training Systems]. *Ukraina. Zdorovia natsii – Ukraine. The Nation's Health*, 3 (43), 346 [in Ukrainian].
- (2013). *Zdorovia 2020. Osnovy yevropeiskoi polityky ta stratehii dlia XXI stolittia [Health 2020. Foundations of European policy and strategy for the 21st century]*. Copenhagen: WHO. Regional Office for Europe.
- Slabkyi, H.O., Mironiuk, I.S., & Shafranskiy, V.V. (2017). Do kompetentsii mahistriv za spetsialnistiu "Hromadske zdorovia" [To the competences of masters in the specialty "Public health"]. *Materialy shchorichnoi Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii za mizhnarodnoi uchasti "Kadrova polityka u sferi okhorony zdorovia v umovakh zahroz natsionalnoi bezpetsi" – Proceedings of the annual All-Ukrainian Scientific and Practical Conference on International Participation "Human Resources Policy in the Field of National Security Threats"*. Kyiv [in Ukrainian].
- Mironiuk, I.S., Slabkyi, H.O., & Shafranskiy, V.V. (2017). Do struktury natsionalnoi systemy hromadskoho zdorovia [Towards a structure of the National Public Health System]. *Visnyk problem biolohii i medytsyny – Bulletin of Problems of Biology and Medicine*, 3, 138(2), 135-142 [in Ukrainian].
- Novi vyklyky dlia hromadskoho zdorovia v 21 stolitti [New challenges to public health in the 21st century]. Retrieved from: <https://www.publichealth.kiev.ua/2019/06/21.html> [in Ukrainian].
- (2016). Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku systemy hromadskoho zdorovia Rozporiadzhennia KМУ vid 30.11.2016 r. №1002-r. [On Approval of the Concept of Public Health System Development. CMU Order No. 1002-p of November 30, 2016]. *Uriadovyi kurier – Government Courier*, 245 [in Ukrainian].
- Slabkyi, H.O., Mironiuk, V.I., & Kachala, L.O. (2017). Systema hromadskoho zdorovia: bachennia Vsesvitnoi orhanizatsii okhorony zdorovia. Osnovni operatyvni funktsii hromadskoho zdorovia ta yikh zmist [The public health system: a vision of the World Health Organization. Basic public health operational functions and their content]. *Ukraina. Zdorovia natsii – Ukraine. The Nation's Health*, 3 (44), 24-31 [in Ukrainian].
- Shafranskiy, V.V. & Slabkyi, H.O. (2017). Kontseptualni pidkhody do stvorennia systemy hromadskoho zdorovia v Ukraini [Conceptual approaches to creating a public health system in Ukraine]. *Ekonomika i pravo – Economics and Law*, 2, 60-66 [in Ukrainian].
- Shafranskiy, V.V., Slabkyi, H.O. & Mironiuk, I.S. (2017). Kharakterystyka kvalifikatsiinykh vymoh do fakhivtsiv systemy hromadskoho zdorovia [Conceptual approaches to creating a public health system in Ukraine]. *Visnyk problem biolohii i medytsyny – Bulletin of Problems of Biology and Medicine*, 2 (136), 351-354 [in Ukrainian].
- (2018). Shchorichna dopovid pro stan zdorovia naseleennia, sanitarno-epidemichnu sytuatsiiu ta rezultaty diialnosti systemy okhorony zdorovia Ukrainy. 2017 rik [Annual report on the state of health of the population, the sanitary-epidemic situation and the results of activity of the health care system of Ukraine. 2017]. *MOZ Ukrainy, DU "UISD MOZ Ukrainy" – Ministry of Health of Ukraine, State Institution "WISD Ministry of Health of Ukraine"*. Kyiv [in Ukrainian].
- (2017). Shchorichna dopovid pro stan zdorovia naseleennia, sanitarno-epidemichnu sytuatsiiu ta rezultaty diialnosti systemy okhorony zdorovia Ukrainy. 2016 rik [Annual report on the state of health of the population, the sanitary-epidemic situation and the results of activity of the health care system of Ukraine. 2016]. *MOZ Ukrainy, DU "UISD MOZ Ukrainy" – Ministry of Health of Ukraine, State Institution "WISD Ministry of Health of Ukraine"*. Kyiv [in Ukrainian].

МЕДИКО-ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ КАК ГЛОБАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА ОБЩЕСТВЕННОГО ЗДОРОВЬЯ УКРАИНЫ

Г. А. Слабкий¹, И. С. Миронюк¹, И. И. Кошеля¹, С. В. Дудник²

¹ГВУЗ «Ужгородский национальный университет», г. Ужгород, Украина

²ГУ «Украинский институт стратегических исследований МЗ Украины», г. Киев, Украина

Цель: определить основные медико-демографические проблемы Украины, подлежащие решению в рамках деятельности системы общественного здоровья страны.

Материалы и методы. Материалами исследования служили данные государственной и отраслевой статистической отчетности и оперативные данные Центра общественного здоровья МЗ Украины по вопросам медико-демографической ситуации в стране. Применены статистический метод и метод структурно-логического анализа.

Результати. Демографічна ситуація в Україні характеризується зниженням рівня рождаємості за період 2014–2019 гг. на 19,4 % з перевищенням показателя смертності населення на 6,16 на 100 тис. населення. При цьому кількість випадків смерті чоловіків трудоспособного віку в загальному числі смертей становить 20,3 %. Сільське населення має тенденцію до скорочення і становить 30,99 % в його загальному числі. Спостерігаються високі рівні зареєстрованих випадків поширеності захворювань як серед усього, так і серед дитячого населення. Відзначають тенденцію до зниження вказаних індексів, що є показником зменшення звернення населення до закладів охорони здоров'я. Виявлено різке погіршення епідемічної ситуації в країні та високі рівні саморуйнівного поведінки населення. При цьому в більшості населення безвідповідально ставиться до власного здоров'я.

Висновки. В Україні реєструють складну медико-демографічну ситуацію, яка вимагає від системи громадського здоров'я комплексних, цілеспрямованих та ефективних дій, спрямованих на зниження рівня смертності дітей та осіб трудоспособного віку, профілактику, раннє виявлення та ефективне лікування неінфекційних захворювань, подолання епідемій вакциноуправляючих інфекцій, забезпечення доступу населення до здоров'яберігаючих технологій та формування у населення відповідального ставлення до власного здоров'я.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: населення; демографічні показники; захворюваність; поширеність захворювань; характеристика; громадське здоров'я.

MEDICAL-DEMOGRAPHIC SITUATION AS A GLOBAL PROBLEM OF PUBLIC HEALTH OF UKRAINE

G. O. Slabkiy¹, I. S. Mironyuk¹, I. I. Koshelia², S. V. Dudnyk²

¹Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

²Ukrainian Institute of Strategic Researches of Ministry of Public Health, Kyiv, Ukraine

Purpose: to determine the main medical and demographic problems of Ukraine, which are to be resolved in the framework of the country's public health system.

Materials and Methods. Source: data of state and industry statistical reporting and operational data of the Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine on the medical and demographic situation in the country. The statistical method and the method of structural logical analysis are used.

Results. The demographic situation in Ukraine is characterized by a decrease in the birth rate for the period 2014–2019 by 19.4 % with an excess of the mortality rate by 6.16 per 100 thousand people. Moreover, the proportion of deaths of men of working age in the total number of deaths is 20.3 %. The part of the rural population tends to decrease and amounts to 30.99 % in its total number. There are high levels of reported cases of disease prevalence, both among all and among the child population. There is a tendency towards a decrease in these indicators; it is a factor in the decrease in the population overrun in public health institutions. A sharp deterioration in the epidemiological situation in the country and high levels of self-destructive behavior of the population have been established. Moreover, the majority of the population is irresponsible to personal health.

Conclusions. A difficult medical and demographic situation is being recorded in Ukraine, which requires a comprehensive, targeted and effective action from the public health system aimed at reducing the mortality rate of children and people of working age, prevention, early detection and effective treatment of noncommunicable diseases, epidemics of vaccine-preventable infections, ensuring access of the population to health-saving technologies and the formation of the population's prestige of personal health and responsible attitude to it.

KEY WORDS: population; demographic indicators; incidence; prevalence of diseases; characteristics; public health.

Рукопис надійшов до редакції 02.09.2019 р.

Відомості про авторів:

Слабкий Геннадій Олексійович – доктор медичних наук, професор, в. о. завідувача кафедри громадського здоров'я ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; тел.: +38(050) 171-16-48.

Миронюк Іван Святославович – доктор медичних наук, доцент, декан факультету здоров'я та фізичного виховання ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; тел.: +38(050) 692-72-20.

Кошеля Іван Іванович – кандидат медичних наук, асистент кафедри громадського здоров'я ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; тел.: +38(050) 513-95-03.

Дудник Світлана Валеріївна – кандидат медичних наук, вчений секретар ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України»; тел.: +38(095) 528-82-73.